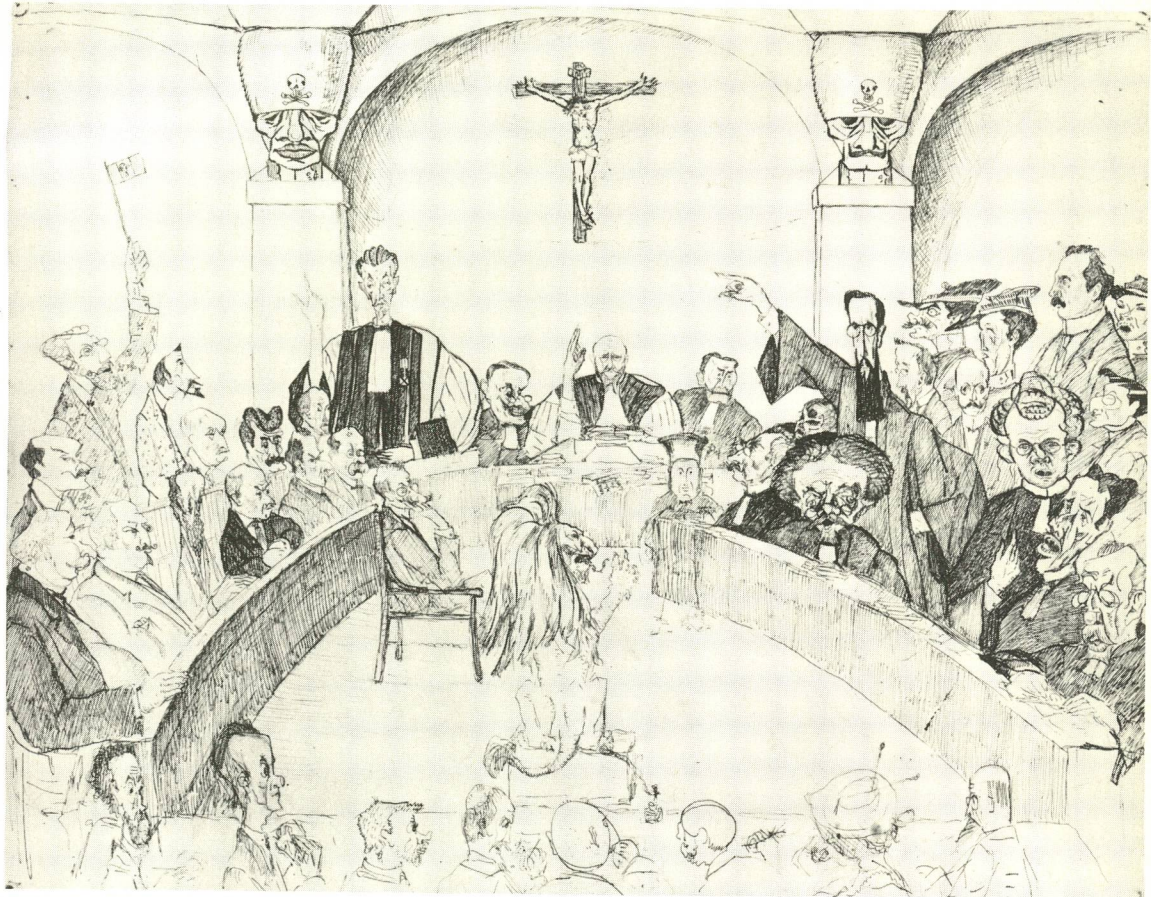

REPRESSIE. De bestraffing van de collaboratie met de Duitse bezetter in de beide wereldoorlogen werd tijdens die oorlogen voorbereid door de Belgische regeringen in het buitenland. Na de Eerste Wereldoorlog werd zij als zeer zwaar aangevoeld door de Vlaamsgezinden in het algemeen en de activisten in het bijzonder. Vergeleken met de repressie na de Tweede Wereldoorlog lijkt zij de niet-tijdgenoten eerder mild. Dit kan worden uitgelegd door het geheel ander karakter van de strijd in 1914-'18 en de andere inhoud van de collaboratie. Om de juiste betekenis en atmosfeer van de gebeurtenissen na 1918 en na '44 te benaderen zij hier ook verwezen naar de trefwoorden Activisme, Amnestie en Collaboratie.

1. REPRESSIE NA DE EERSTE WERELDOORLOG

a) *De besluitwetten van Le Havre.* Kort vóór de vernederlandsing van de Gentse universiteit verscheen in het Belgisch Staatsblad in Le Havre (de

Het proces Dosfel door P. de Mets.

Franse stad waar de Belgische regering tijdens de oorlog verbleef) een Koninklijk Besluit, gedateerd 10 oktober 1916: al wie een ambt aan de universiteit zou aanvaarden, zou uit de nationale orden worden geschrapt, wat andere, latere maatregelen niet uitsloot.

Op 8 april 1917 vaardigde de Belgische regering twee besluitwetten uit. De eerste bepaalde dat zij die kwaadwillig de politiek of inzichten van de vijand zouden dienen, of zouden deelnemen aan het vervormen van wettelijke instellingen of inrichtingen, of die in oorlogstijd de trouw der burgers aan Koning en Staat aan het wankelen brachten, met 15 tot 30 jaar dwangarbeid zouden worden bestraft. Wie door het aangeven van een werkelijk of denkbeeldig feit iemand aan opzoeken of vervolgingen of geweld vanwege de vijand zou hebben blootgesteld, zou 6 maanden tot 20 jaar dwangarbeid kunnen krijgen. Na de bevrijding zou het krijgsgerecht moeten oordelen over alle strafbare feiten die na 13 april 1917 werden begaan. In de tweede besluitwet werd bepaald dat alle door de bezetter genomen maatregelen, o.m. in verband met de bestuurlijke scheiding tussen Vlaanderen en Wallonië, zouden vervallen in de gebieden die bevrijd werden, waar meteen alle door de regering uitgevaardigde besluiten van kracht zouden worden.

Deze twee besluitwetten werden gepubliceerd na de oprichting van de Raad van Vlaanderen en na de afkondiging van de bestuurlijke scheiding van België op 21 maart 1917. In het bezette gebied was

het Belgische gerecht in dienst gebleven en toen dit gerecht de besluitwetten van Le Havre wilde doen toepassen, deporteerden de bezetters een aantal magistraten, waarna de rechtbanken in februari 1918 hun werkzaamheden staakten, zodat de Duitsers zèlf rechtbanken oprichtten (z. daarover ook Activisme).

Eerst van activistische zijde, later ook door andere voorstanders van amnestie, werd gezegd dat de besluitwetten van Le Havre strijdig waren met de Belgische grondwet. De besluitwetten kwamen inderdaad tot stand zonder het parlement, dat in de loop van de oorlog geen enkele keer bijeen kon komen. Het Hof van Cassatie heeft op 11 februari 1919 de handelwijze van regering en koning gebilijkt, wat niet belette dat de juridische betwisting bleef bestaan. De bestrijders van de repressie wezen er ook op, dat de besluitwetten na de oorlog bekrachtigd hadden moeten worden, voordat ze toegepast werden. Ten slotte betoogden activisten dat de besluitwetten van Le Havre strijdig waren met de Conventie van Den Haag, die o.a. betrekking heeft op bezet gebied in oorlogstijd. De andere partij beschouwde dit alles als formalistische kritiek.

b) De bestraffing van de activisten. Bij de bevrijding werden van activisme beschuldigde personen meteen opgesloten, wat niet zelden gepaard ging met willekeur, met geweld en met het vernielen van goederen door het opgezweepte volk. Hoevele werden aangehouden, is niet bekend. Men spreekt over honderden die maandenlang gevangen

Pallieten

TOCH EINDELIJK ?

zaten en die dan zonder proces weer werden vrijgelaten. Over het aantal door het gerecht gestraften, bestaan verschillende cijfers.

A.W. Willemsen citeert de volgende statistiek, die in 1932 door een nationalistische organisatie gepubliceerd werd: 39 terdoodveroordelingen (geen enkele werd uitgevoerd), 15 levenslang, 5 tot 25 jaar, 20 tot 20 jaar, 2 tot 18 jaar, 24 tot 15 jaar, 20 tot 12 jaar, 32 tot 10 jaar, 2 tot 8 jaar, 1 tot 18 maanden. Bij deze 312 moeten nog talrijke lichtere straffen en veroordelingen tot schadevergoeding aan het Koninkrijk gevoegd worden.

Tot 30 april 1919 (opheffing van de staat van beleg) verschenen de activisten voor streng oordelende krijgsgerechten. Hier werden enkele harde vonnissen uitgesproken, zoals datgene dat de docent aan de Gentse Universiteit R. de Waele ter dood veroordeelde. Er hadden spectaculaire processen plaats, zoals het geding van de Gentse lerares Roza de Guchtenaere, die tot 15 jaar dwangarbeid werd veroordeeld en voor de krijgsraad een zeer agressieve houding aannam.

De Belgische Staat stelde zich bij deze processen aan tot burgerlijke partij en verkreeg grote schadevergoedingen. Dit werd door de voorstanders van amnestie beschouwd als strijdig met artikel 12 van de Grondwet, dat zegt: „De straf van verbeurdverklaring der goederen kan niet worden ingevoerd”. De grote schadevergoedingen kwamen voor een aantal personen inderdaad neer op het effect van een algehele verbeurdverklaring.

Een wet van 10 mei 1919 sloot verder veroordeelde activisten uit van vergoeding voor opgelopen oorlogsschade.

Na 30 april 1919 hadden de activistenprocessen plaats voor de Assisenhoven en de liberale historicus M. Basse wijst erop, dat de burgers die daar

recht moesten spreken nog minder dan de magistraten erop berekend waren zonder haat of partijdigheid te oordelen, terwijl „zooals soms gebeurd is, tot voorzitter van de jury stelselmatig een van oudsher Vlaamsch vijandige advocaat werd gekozen”.

Deze processen waren vrij beperkt in aantal. Er was het grote proces tegen August Borms voor het Assisenhof van Brussel, waarin de doodstraf werd uitgesproken en de beschuldigde eerbied afdwong door zijn kranige houding. Er was het proces tegen de volksvertegenwoordiger Adelfons Henderickx, die tot 10 jaar dwangarbeid werd veroordeeld, en verder het gezamenlijk proces tegen Antoon Jacob, Maarten Rudelsheim en Herman Vos, van wie de twee eersten 10 jaar en de derde 3 jaar gevangenisstraf hoorden eisen. Ophef maakte ook nog het proces tegen Wies Moens, die tot 4 jaar werd veroordeeld en dat tegen de professoren der Gentse Universiteit die tijdens de oorlog geopend werd, waarin Lodewijk Dosfel met enkele van zijn collega's verscheen en waarbij hij met 10 jaar hechtenis gestraft werd.

Er kwamen nog andere vormen van straffen voor. Een aantal rijksambtenaren en ambtenaren van provinciale en gemeentebesturen werden, zonder daarom veroordeeld te zijn, door een administratieve zuivering getroffen en ontslagen. Deze gebroeders, zoals men ze noemde, waren volgens hun tegenstanders met resp. 1637 en ongeveer 1600, in totaal dus zowat 3240. „Gedurende meer dan drie jaren”, schrijft M. Basse, „hoofdzakelijk in 1918, 1919, 1920 en 1921, werden allerlei openbare besturen behandeld als zoveele ziekenkamers waarin ettelijke personen aan een aanstekelijk kwaal zouden geleden hebben”. Basse zegt dat men „op een tram geen zuiver Nederlandsch kon spreken, zonder van activisme beticht te worden”.

Leden van de Centrale Examencommissie weigerden oud-studenten van de vernederlandste Gentse universiteit te ondervragen, waarvoor de wet hen achteraf gelijk gaf. Begin 1919 kregen de Rijksuniversiteiten instructie van het ministerie deze oud-studenten niet te aanvaarden. De vrije universiteiten namen dezelfde houding aan.

In 1921 stelde men vast dat meer dan 300 Vlaamse leerkrachten uit het onderwijs waren gestoten, omdat ze tijdens de oorlog gediplomeerd waren door jury's waarin ook activisten zetelden (Walen werden niet verontrust). De Vlaamse leerkrachten

Peter D.A. Stracke voor het Gentse gerechtshof waar hij tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld werd (29 mei 1922).

mochten toen een nieuw examen afleggen, maar werden daarbij uitzonderlijk streng beoordeeld. Berucht werd de zaak van de Vlaamse kweekschool te Laken (Brussel): nog vóór de oorlog werd tot haar oprichting besloten, maar de hoge ambtenaar die haar in 1915 liet openstellen, kreeg na de bevrijding last met het gerecht, de school ging dicht en moest in 1920 met een Koninklijk Besluit opnieuw geopend worden.

Dergelijke gebeurtenissen verwekten des te meer ergenis, toen men merkte dat er met twee maten en twee gewichten werd gewerkt. Wat Vlamingen kwalijk werd genomen, zag men vaak aan Walen vergeven of zelfs niet eens ten laste gelegd worden.

LITERATUUR: M. Basse, *De Vlaamsche Beweging van 1905 tot 1930*, II (1933); - Th. Luyckx, *Politieke Geschiedenis van België* (1969, tweede uitgave); - A.W. Willemsen, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940* (1969, tweede uitgave); - H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, 4 dln. (1969); - J. de Meyer, *Staatsrecht* (1971).

GASTON DURNEZ

2. REPRESSIE NA DE TWEEDE WERELDOORLOG

Toen de Duitsers in 1940 ons land hadden overweldigd, ging er in de Vlaamsgezinde kringen een wachtwoord op: „Ditmaal geen activisme”. Men was het er inderdaad tussen de beide oorlogen volstrekt niet over eens geworden, of het activisme een beweging geweest was die door haar revolutionair karakter een zweepslag had betekend voor de Vlaamse gedachte, die haar op internationaal gebied bekend gemaakt had en de strijdvaardigheid van een gedeelte der flaminganten gestaald had, of een actie die de smet droeg van de deloyauteit en van het verraad en die daardoor aan de toestand van Vlaanderen in Belgisch staatsverband grote schade had berokkend.

In elk geval was het algemeen de bedoeling samenwerking met de vijand voor het bereiken van Vlaamse doelstellingen volkomen uit te schakelen.

a) *Motieven van de collaboratie.* De motieven, die sommigen ertoe hebben gebracht dit wachtwoord niet te eerbiedigen en zich toch te lenen tot collaboratie met de bezetter, waren van verschillende aard.

Toen ze het land binnenvielen, waren de Duitsers dragers van een ideologie die reeds sedert verscheidene jaren haar invloed had doen gelden in enige Europese landen. Fascisme en nationaal-socialisme braken volkomen met de individualistische en democratische opvattingen die in ons land als de grondslag van het gemeenschapsleven aanvaard werden. Daartegen werd een staatsbeeld gesteld dat autoritair was, dat beheerst werd door het leidersbeginsel, dat volledig anti-democratisch en anti-individualistisch was, dat het racistisch principe huldigde, dat de volstreekte heerschappij van de staat proclameerde en gedragen werd door een ware machtswellust.

De democratie had in de vorige jaren in vele landen moeilijke perioden beleefd en in vrij brede kring hadden ook in ons land de totalitaire staatsgedachte en het leidersbeginsel aanhangers gevonden. De opvallende resultaten die in Duitsland bereikt werden op sociaal en economisch gebied, verblindden velen en in bepaalde kringen werd de toepassing van de totalitaire ideologie beschouwd als een redding uit de moeilijkheden der vorige jaren.

De bezetter zette alles in het werk om die mentaliteit aan te moedigen en door middel van een intense politieke propaganda werd getracht deze overtuiging veld te doen winnen. Het was de bedoeling van de bezetter de organisatie van zijn land ook in de bezette gebieden toe te passen. Daartoe werden alle mogelijke middelen gebruikt : de pers, de radio, de ontwrichting van de bestaande staatsinstellingen om deze te vervangen door instellingen, doordrongen van de gedachten der nieuwe orde. Velen hebben zich ertoe bereid verklaard hieraan mee te werken.

Duitsland verkeerde in de overtuiging dat het militair zo sterk was, dat het gemakkelijk heel Europa zou kunnen overheersen en dat het met zijn bondgenoten weldra de eerste rol in de wereld zou spelen. Het voelde nog diep in zich de sporen van de nederlaag die het in de Eerste Wereldoorlog had geleden en het was wel van plan voor deze nederlaag wraak te nemen en zijn vijanden smadelijk te onderwerpen. Deze diepere bedoeling werd bewimpeld door de voorstelling dat er gestreefd werd naar de eenheid van Europa, die enkel door een Duitse overwinning verwezenlijkt zou kunnen worden. Deze gedachte had iets groots in zich en hierdoor hebben velen zich laten verleiden. Het feit dat, tengevolge van zijn aanvankelijke successen op het oorlogsterrein, Duitsland zich er ten volle van bewust was dat het niet meer verslagen kon worden en het de oorlog reeds gewonnen had, speelde hierbij een grote rol.

In de eerste maanden van de oorlog hebben vele vooraanstaande persoonlijkheden deze mening gedeeld. Bekende staatslieden uit de verbonden landen hebben achteraf erkend, dat ze tot dezelfde conclusie gekomen waren. Het is dan ook wel verklaarbaar dat bij velen die niet gestaald waren door de tegenovergestelde overtuiging, de rem die de collaboratie met de bezetter diende tegen te houden, uiterst zwak werd.

De middelen, gebruikt om deze samenwerking te verkrijgen, waren zeer behendig uitgedacht. In den beginne legde het bezettende leger tegenover de bevolking schijnbaar een grote welwillendheid aan de dag. Pers en radio werden zeer handig in dienst van de propaganda gesteld. Geleidelijk werden de leidende elementen in het maatschappelijk leven meer en meer vervangen door personen die de gedachte der nieuwe orde waren toegedaan. Dit gebeurde dan weer op een sluwe wijze door de indruk te wekken dat de genomen maatregelen volkomen wettig waren. Tevens werden de christelijke gevoelens van hen die gekant waren tegen een goddeloos communisme, tot het uiterste uitgebuit. Er heersten ook grote werkloosheid en economische ellende. Bij de arbeiders de noodzaak het brood te verdienen voor het gezin en bij de industriëlen de drang tot zelfbehoud en tot het verzekeren van het voortbestaan der onderneming, het werkte alles samen om de collaboratie te bevorderen.

Om zijn doel te kunnen verwezenlijken had Duitsland een fantastisch sterke militaire macht opgebouwd, doch zijn doelstellingen waren zo omvangrijk en zijn vijanden zo talrijk dat, vrij spoedig, al het mogelijke gedaan moest worden om in de bezette gebieden steun en hulp te vinden voor zulk een brede militaire machtsontplooiing.

Deze hulp werd gezocht op twee terreinen. In de

Repressieslachtoffers opgesloten in de leeuwenkooi van de Antwerpse dierentuin (september 1944).

eerste plaats effectieve militaire hulp in manschappen, zowel voor het strijdend leger als voor de menigvuldige bijkomende diensten. Hiervoor werd de propaganda sedert de oorlog met de Sovjet-Unie hoofdzakelijk gevoed door heftige anti-communistische manifestaties.

Verder heeft men gepoogd de economische hulpbronnen van de bezette gebieden tot het maximum te exploiteren en de industriële ondernemingen in de grootst mogelijke mate voor de bezetter te doen werken. En, opdat de Duitsers zelf als effectieve strijders in het leger gebruikt zouden kunnen worden, werd getracht in de bezette gebieden werkkrachten aan te werven teneinde in de Duitse fabrieken te werken, eerst vrijwillig, daarna gedwongen. Waar hier te lande grote armoede en ellende heerste, zijn veel werklieden bezweken door de verleiding van de voordelen die in uitzicht gesteld werden voor wie in Duitsland ging werken. Verscheidene ondernemingen hebben ook, hoofdzakelijk om niet volledig geruïneerd te worden, in grotere of mindere mate erin toegestemd de van hen verlangde prestaties op economisch gebied te leveren.

De motieven die aanleiding gaven tot collaboratie met de bezetter waren dus van zeer uiteenlopende aard: sympathie voor de anti-democratische totalitaire staatsgedachte en voor de ideologische organisatie van de vijand; bewondering voor de politieke macht van Duitsland en voor de sociale verwezenlijkingen die er tot stand waren gekomen; blind enthousiasme voor de idee van de opbouw van een groot Europa; anti-communistische overtuiging; dwang van de nijpende ellende die in het land heerste.

Dat deze collaboratie aanleiding zou geven tot een strenge repressie, was gedurende het verloop van de oorlogsjaren een volstreekte zekerheid geworden. De toestand in de bezette gebieden werd voortdu-

rend hachelijker. De laatste maanden van de bezetting waren bijzonder hard. Behalve gebrek aan voedsel en aan alle elementaire benodigdheden had een waarlijk schrikbewind de mensen geteisterd. De arrestaties waren niet meer te tellen; deportaties naar concentratiekampen gebeurden dagelijks; doodstraffen en zware gevangenisstraffen werden in serie uitgesproken en regelmatig werden op de muren plakkaten aangebracht met de namen van mensen die geëxecuteerd waren. Benden SS-mannen oefenden een zware terreur uit, zij trokken er gezamenlijk op uit om gebouwen en huizen te verwoesten en pleegden menige moord. Niemand was nog veilig in zijn woning; nachtelijke arrestaties en razzia's waren tot de meest gewone gebeurtenissen gaan behoren. Niet alleen de Joden werden opgejaagd, maar ook al wie er van verre of van dichtbij van verdacht werd het nationaal-socialistisch regime niet in het hart te dragen. Ontelbare burgers en werkonwilligen waren ondergedoken en leefden in onmogelijke omstandigheden. Het besef van de naderende nederlaag maakte de bezetter en zijn handlangers dol en woest en geen enkele waarde werd nog geëerbiedigd. Ieder had gedurig te vrezen voor zijn vrijheid, zijn bezit en zijn leven.

Daarbij voegde zich nog de ellende die het gevolg was van de oorlogsmaatregelen, door de verbonden legers genomen om de overwinning te verzekeren, zoals de menigvuldige luchtaanvallen, waarbij steeds talrijke slachtoffers vielen. De bevolking begreep volkomen dat dergelijke maatregelen onvermijdelijk waren, doch de ellende werd weldra zo groot, dat ze haast niet meer te dragen was.

Dat dit alles na de bevrijding een geweldige terugslag zou veroorzaken, lag psychologisch voor de hand. Te veel vrees en haat was in die maanden opgekropt en de uitbarsting ervan zou fel en wreed zijn. De repressie is, zoals te verwachten was, zeer

Beschouwingen nopens de Repressie en Epuratie

N.V. « Uitgaven Luctor » Antwerpen
1950

zwaar en hard geweest, niet alleen de repressie in wettelijke vorm door de officiële instanties, maar ook de persoonlijke wraaknemingen, de ongerechtvaardigde aanklachten, het misbruik maken van de omstandigheden om eigen veten uit te vechten.

Er is tijdens de bezetting een bewonderenswaardig verzet geweest, waarin zich bovenmenselijke moed en doodsverachting hebben doen gelden. Er is echter ook een profitariaat geweest van het verzet, dat de lasten niet gedragen had, doch wel rumoerig zijn aandeel in de voordelen opeiste. Er waren oneindig veel rampzalige, bescheiden en moedige slachtoffers van de Duitse tirannie, die verdienden als heiligen vereerd te worden; doch er waren ook ongenadige ketterjagers, die hard riepen om hun eigen zwakheden tijdens de bezetting te vergoelijken. Er waren oprechte flaminganten die de stellige overtuiging hadden door hun loyale houding en hun hardnekkig verzet tegen alle ondernemingen van de aanhangers der nieuwe orde het recht te hebben verdiend op volmaakte gelijkberechtiging in hun land; doch er waren ook Vlaamsvijandige elementen die in de repressie de gelegenheid vonden de Vlaamse levensbronnen te vergifigen en vitale Vlaamse krachten uit te schakelen.

Er waren talrijke schurken geweest, verklikkers en verraders, folteraars en mensenjagers, wier afschuwelijk gedrag de strengste sancties rechtvaardigde. Doch er waren ook vele burgers die, bezielde met de allerbeste bedoelingen en in de overtuiging ten volle hun vaderlandse plicht te vervullen, taken op zich hadden genomen die zij onontbeerlijk achtten voor het gemeenschapsleven tijdens de bezetting, mensen van wie het geweten zuiver was en de handen rein en die, soms onbewust, soms moedwillig, met de eersten verward werden.

Zelden heeft een zo groot gebrek aan onderscheid in de geesten geheerst als in de eerste maanden na de bevrijding. Zelfs wanneer aan de willekeur van onverantwoordelijke groepen en personen paal en perk gesteld kon worden, werd het voor de officiële instanties een bovenmenselijke taak recht te spreken en rechtvaardigheid te doen heersen. Het kon niet anders, of schijn en wezen moesten voortdurend verward worden. Een objectieve rechtspraak was onmogelijk, omdat zij die recht te spreken hadden, meestal zelf intens leed hadden ondergaan ofwel onder invloed van sterke psychologische en politieke passies stonden.

b) Rechtsgronden voor de repressie. Over welk arsenaal van wettelijke bepalingen beschikte nu het Openbaar Ministerie om, na de bevrijding, de repressie voor de samenwerking met de vijand door te drijven?

De handelingen van de burgers die thans gewoonlijk daden van incivisme genoemd worden, zijn juridisch bestempeld als „misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de staat”. In de beteugeling ervan voorziet het tweede kapittel van de eerste titel van boek II van het Strafwetboek en vooral de artikelen 113 tot 123 komen hier in aanmerking.

Toen ons Strafwetboek in 1867 in werking kwam, noemde het voor de misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de staat sancties die vrij gematigd geacht konden worden. Zoals J. Dautricourt in zijn boek *La Trahison* opmerkt, was ons Strafwetboek van 1867 geïnspireerd door het Franse Strafwetboek van 1810; de bedoelde handelingen werden beschouwd als politieke misdrijven en gedurende de 19de eeuw heeft men tegenover het politiek misdrijf een vrij welwillende houding aangenomen. Op verschillende tijdstippen, naargelang van de omstandigheden, heeft de wetgever gemeend dat de strafwetten een grotere bescherming moesten bieden inzake misdrijven tegen de uitwendige veiligheid van de Staat. Reeds bij het begin van de Eerste Wereldoorlog heeft hij, bij de wet van 4 augustus 1914, vooral met het oog op mogelijke spionage, de sancties in het Strafwetboek op drastische wijze verscherpt. Gedurende de Eerste Wereldoorlog, toen de regering zich in Le Havre gevestigd had, werden besluitwetten uitgevaardigd waardoor de wetgeving eveneens verscherpt werd. Deze besluitwetten werden genomen naar aanleiding van hetgeen in bezet België door het activisme tot stand gebracht was, namelijk de vernederlandsing van de universiteit te Gent en het doorvoeren van de bestuurlijke scheiding.

Tussen de beide oorlogen werden door de wetgevende kamers wetten aangenomen om de sancties uit te breiden en nieuwe strafbare feiten vast te leggen, namelijk de wet van 19 juli 1934 en die van 10 december 1937.

We stippen ook nog aan dat de wet van 22 maart 1940 ter verdediging van de nationale instellingen, de mogelijkheid gaf op te treden tegen groepen die ten doel hadden de onafhankelijkheid van het land te schaden en de vrijheden en grondwettelijke instellingen van het Belgisch volk in gevaar te brengen.

Ten slotte werden, gedurende de Tweede Wereldoorlog, toen de regering zich te Londen gevestigd had, aldaar eveneens besluitwetten genomen, steeds met het doel de daden van incivisme te beteugelen,

namelijk de besluitwet van 17 december 1942 en die van mei 1944, waardoor zeer strenge bijkomende sancties mogelijk werden als gevolg van de uitgesproken straffen en waarbij zelfs het verval van de Belgische nationaliteit van de veroordeelde in uitzicht werd gesteld.

Alle mogelijke vormen van collaboratie vielen onder deze menigvuldige wetten en besluiten: wapendracht tegen België en militaire hulp aan de vijand op de meest verscheiden gebieden; het bewust dienen van de politiek en de doelstellingen van de bezetter; het deelnemen aan de vervorming van wettelijke instellingen; het aan het wankelen brengen in oorlogstijd van de trouw der burgers tegenover de Koning en de Staat; de economische collaboratie; het verklikken aan de vijand en alle feiten die onder een van deze categorieën gerangschikt kunnen worden.

J. Dautricourt meent in zijn boek *La Trahison* dat als juridische basis van al deze repressiemaatregelen het verraad aanvaard dient te worden. Dit is niet de mening van W.J. Ganshof van der Meersch in de woorden die hij in 1946 uitsprak voor het Militair Gerechtshof, waarmee hij terecht opmerkte dat verraad een nauwkeurig juridisch begrip is dat enkel bij militairen bestaan kan. Voor de misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de Staat neemt hij als diepere grondslag het begrip „hulp aan de vijand” aan, hulp op militair gebied in manschappen en hulpkrachten voor het leger, hulp op politiek gebied door overnemen en implanten van de instellingen die in de totalitaire staat bestonden, hulp voor de ideologische propaganda van de vijand, hulp in arbeidskrachten en industriële prestaties om te voldoen aan de enorme behoeften van het Derde Rijk.

De wettigheid der besluitwetten door de Koning en de regering gedurende de Eerste Wereldoorlog te Le Havre aangenomen en die de regering alleen aangenomen heeft, - daar de Koning zijn medewerking niet kon verlenen -, gedurende de Tweede Wereldoorlog te Londen, is fel omstreden. Na elke van beide oorlogen heeft echter het Hof van Cassatie deze besluitwetten op juridische gronden volledig wettig verklaard.

Gewapend met dit indrukwekkend arsenaal van strafrechtelijke bepalingen, zou het Openbaar Ministerie na de bevrijding van het grondgebied de repressie aanvatten.

c) De spontane repressie. Zoals wel te verwachten was en zoals dit ook gebeurd is in naburige landen, vooral in Frankrijk, is er echter in de eerste plaats een spontane repressie geweest, die hoofdzakelijk gestimuleerd werd door de verzetsgroeperingen. Ontelbare arrestaties gebeurden buiten elke gerechtelijke tussenkomst en menigvuldig waren ook de particuliere wraaknemingen die aanleiding gaven tot moord en vernieling over heel het Belgisch grondgebied.

Wanneer we nochtans de toestand ten onzent vergelijken met die in Frankrijk, waarover R. Aron ons volledig inlicht in zijn boek *Histoire de L'Eupuration* (2 dln, 1967-'69), dan moeten wij vaststellen dat deze particuliere repressie op verre na niet het hevige karakter had van hetgeen bij onze zuiderburen is voorgevallen.

d) De repressie door het krijgsgerecht. Zeer spoedig zijn de maatregelen die door verzetsbewegingen genomen waren, overgeheveld naar de bevoegde

rechterlijke macht, die in dit geval het krijgsgerecht was.

Waarom het krijgsgerecht en niet de gewone rechterlijke macht, namelijk de assisenhoven en de correctionele rechtbanken ?

Reeds vóór de oorlog van 1940 bestond de bevoegdheid van het krijgsgerecht om in oorlogstijd te vonnissen over alle misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de Staat, ingevolge de besluitwet van 16 oktober 1916, gewijzigd door de wet van 19 juli 1934. Wanneer in deze wetgeving sprake is van „oorlogstijd”, dient erop gewezen te worden, dat het begrip „oorlogstijd” hier altijd in juridische vorm wordt opgevat. Dit begrip heeft ten slotte niets te maken met feitelijke vijandelijkheden, doch wordt uitsluitend bepaald door juridische normen. De oorlogstijd blijft bestaan tot op het ogenblik dat, door een Koninklijk Besluit, het leger op vredesvoet gesteld wordt, wat gebeurd is door het Koninklijk Besluit van 15 juli 1949.

De toestand was nu zo, dat tienduizenden personen waren gearresteerd, dat een onoverzienbare massa klachten waren ingediend en dat er geen enkele organisatie bestond om deze stortvloed op te vangen. Alles diende uit de grond gestampt te worden. Het leek een onoverkomelijke taak.

De allereerste maatregel die zich opdrong, was het smeden van het instrument waardoor de repressie toegepast zou kunnen worden, namelijk de organisatie van het nodige aantal krijgsraden die de ontelbare zaken zouden berechten, en van de krijgsauditoraten die de vereiste onderzoeksmaatregelen zouden nemen.

Deze organisatie van het krijgsgerecht werd geleid door een zeer bekwame en uiterst dynamische persoonlijkheid, de auditeur-generaal W. Ganshof van der Meersch.

Vóór de bezetting bestonden er in België vier bestendige auditoraten : te Brussel, te Antwerpen, te Gent en te Luik. Dit aantal was natuurlijk volkomen ontoereikend voor het onderzoek der zaken van incivisme.

Reeds door het besluit van 18 september 1944 had de ministerraad beslist dat er 13 auditoraten georganiseerd zouden worden, welk aantal, naargelang van de behoeften, geleidelijk zou worden uitgebreid. Deze auditoraten begonnen hun werkzaamheden op het eind van de maand september 1944 en de eerste vonnissen van de krijgsraad werden reeds in de maand oktober van hetzelfde jaar geveld. De materie, die berecht diende te worden, was zo overvloedig dat het aantal auditoraten met de afzonderlijke secties die erbij behoorden, opklom tot 21 in het begin van 1947. Dit aantal is toen geleidelijk weer geslonken door de afschaffing van verscheidene krijgsraden tot uiteindelijk, bij de wet van 31 juli 1947, drie bestendige krijgsraden te Brussel, Gent en Luik behouden bleven, terwijl tot midden 1950 nog in vijf andere steden krijgsraden in functie mochten blijven.

In overeenstemming hiermee werd ook het aantal der kamers van de krijgsraden uitgebreid tot, begin 1947, het maximum van 134 kamers. Hierbij komen dan nog een aantal krijgsraden te velde.

De samenstelling van de krijgsraden die te oordelen hadden over de misdrijven tegen de uitwendige veiligheid van de Staat, was anders dan van de vooroorlogse krijgsraden. Terwijl deze bestonden uit vier militairen met als voorzitter een bur-

HET MORELE EN JURIDISCHE ASPECT VAN DE REPRESSIE

Uitgegeven door Hernieuwen-Uitgaven - Roeselare
in opdracht van het Mannenverbond voor
Katholieke Actie in het Bisdom Brugge

gerlijke magistraat, werden de krijgsraden die moesten vonnissen over gevallen van incivisme, voorgezeten door een burgerlijke rechter en drie militairen. Dit systeem werd ingevoerd door de besluitwet, aangenomen te Londen op 26 mei 1944. Hetzelfde beginsel gold voor de samenstelling van het Militaire Hof dat te oordelen had over de beroepen tegen de vonnissen van de krijgsraden, waarin ook, behalve een burgerlijke voorzitter, een raadsheer bij het Hof van Beroep zetelde, naast drie hogere officieren.

De samenstelling van deze militaire rechtsmachten, zowel krijgsraden als auditoraten, heeft een geweldige inspanning gevraagd. Een groot gedeelte van de magistratuur is ingezet om deze samenstelling te kunnen verzekeren en talrijke magistraten van de zetel en de parketten werden tijdelijk overgeplaatst naar de krijgsraden en de auditoraten. Dit heeft voorzeker de gewone rechtsbedeling ernstig verstoord, waar zeer talrijke magistraten die ingedeeld waren bij de militaire rechtsmachten, ontbraken of vervangen dienden te worden door plaatsvervangers, wat stellig de normale rechtsbedeling niet ten goede kwam.

Voor wat de auditoraten betreft, moesten er zeer talrijke benoemingen gedaan worden, dikwijls van zeer jonge en nog onervaren advocaten die niet altijd konden voldoen aan alle vereisten die aan hun ambt gesteld mochten worden, die soms hun beslissingen namen op al te formalistische wijze en van wie velen tekortschoten in de menselijke hoedanigheden die voor een goed magistraat het eerste vereiste zijn.

Deze krijgsraden, die men onder zo moeilijke omstandigheden werkelijk heeft moeten improvi-

seren, hebben een fantastische hoeveelheid werk gepresteerd. De zittingen hadden 's morgens en 's namiddags plaats, ze duurden dikwijls veel langer dan de gewone zittingen, en na een drietal jaren was het grootste gedeelte van de zaken afgehandeld. Vijf jaren na de bevrijding van het grondgebied was de repressie ongeveer volledig ten einde gekomen.

Deze reusachtige activiteit wekt verbazing, vooral wanneer men nagaat dat de advocaten ruimschoots de gelegenheid kregen de beschuldigten bij te staan, dat het recht van beroep tegen de beslissingen van eerste aanleg werd gehandhaafd en dat zelfs de voorziening in cassatie, die eerst door de besluitwet van 8 juni 1940 afgeschaft was, door die van 19 oktober 1944 volledig hersteld werd.

De geweldige arbeid die door de krijgsgerechten gepresteerd werd, zal men slechts naar werkelijkheid kunnen overzien, wanneer we hieronder enkele gegevens verstrekken betreffende het aantal zaken die in deze periode berecht werden.

Teneinde te kunnen voorzien in het tekort aan personeel om de krijgsraden volledig samen te stellen, werd de besluitwet van 16 december 1945 aangenomen die bepaalde dat enkel de ernstige gevallen voor de voltallige krijgsraad behandeld zouden worden, doch dat daarnaast afzonderlijke kamers ingesteld zouden worden, genoemd „de kleine kamers”, die slechts uit drie leden zouden bestaan: één burgerlijke magistraat als voorzitter en twee officieren, en die de minder belangrijke gevallen zouden beoordelen.

Door de besluitwet van 19 september 1945 op de burgerlijke epuratie werd de taak van het krijgsgerecht in belangrijke mate verlicht. Deze besluitwet voorzag de vervallenverklaring van een hele reeks burgerrechten, alsook het verbod tot het uitoefenen van bepaalde activiteiten, niet enkel voor hen die effectieve hulp aan de vijand op allerlei gebied hadden verleend, doch tevens voor hen die slechts aangesloten waren geweest bij een organisatie die op politiek of cultureel gebied de doelstellingen van de vijand diende.

Deze sancties moesten opgelegd worden door het krijgsgerecht, wanneer de zaak aldaar aanhangig was, doch ten opzichte van hen die niet voor het krijgsgerecht vervolgd werden, bestond de mogelijkheid dat ze door de krijgsauditeur vermeld werden op een lijst, met als gevolg dat ze daardoor bedoelde rechten verloren. De inschrijving op deze lijst werd hun door deurwaardersexploot betekend en de belanghebbenden hadden 15 dagen de tijd om zich ertegen te verzetten. Het was dan de gewone rechterlijke macht van eerste aanleg die over dit verzet te oordelen had. Artikel 9 van de besluitwet bepaalde dat na 10 jaar het verval van rechten kon worden opgeheven.

Van deze inschrijving op de lijsten der krijgsauditoraten werd een zeer ruim gebruik gemaakt. Al wie deel uitgemaakt had van een groepering die sympathiseerde met de doelstellingen van de vijand, werd erop vermeld. Volgens gegevens, verstrekt in de statistiek van J. Gillissen, werden 43.093 personen op de lijsten der krijgsauditeurs ingeschreven en na verhaal voor de rechtbank van eerste aanleg werden 20.652 inschrijvingen gehandhaafd.

Deze wetgeving werd nadien herzien door de wet van 14 juni 1948 op de burgerlijke epuratie. Hier-

door werd het stelsel van de inschrijving op de lijsten der krijgsauditeurs gehandhaafd met de mogelijkheid van verhaal bij de burgerlijke rechtbank en eventueel beroep tegen de gevelde beslissing, doch de nieuwe wet bevatte een belangrijke overgangsbepaling waardoor zij die volgens de besluitwet van 19 september 1945 op de lijsten waren ingeschreven, binnen de 2 maanden na het in werking treden van de wet gerechtigd werden aan de burgerlijke rechtbank de schrapping van de inschrijving op de lijst te vragen ofwel de beperking van de gevolgen ervan.

Door deze procedure werd een vrij belangrijk gedeelte van de taak de krijgsgerechten overgebracht naar de burgerlijke rechtbanken.

Niettegenstaande de maatregelen die genomen waren om het aantal te berechten zaken te verminderen door de inschrijving van de delinquenten op de lijsten van de krijgsauditeur, bleef de taak van het krijgsgerecht nog onoverzienbaar. Er werd dan ook door de besluitwet van 10 november 1945 een middel gevonden om de procedure in grote mate te vereenvoudigen en te bespoedigen.

Deze besluitwet bepaalde dat, wanneer de delinquent zijn schuld bekende en de auditeur van mening was dat hij geen criminele straf diende te vorderen, hij gerechtigd was een voorstel van sanctie te doen dat de belanghebbende wel of niet kon aanvaarden. Aanvaardde hij het wel, dan werd het eenvoudig bevestigd door de krijgsraad, die weliswaar de macht had het te verwerpen, doch zich in feite steeds heeft gehouden aan de transactionele voorstellen. Op deze wijze werd het debat op de rechtszitting, met het horen van getuigen, het requisitoir van het Openbaar Ministerie en de pleidooien van de advocaten, vermeden en werd het mogelijk een zeer groot aantal zaken op de eenvoudigste wijze af te handelen. Er dient nota van genomen te worden dat de sanctie die aldus uitgesproken werd, steeds het verval van rechten met zich meebracht, bepaald als gevolg van de veroordeling.

Velen van hen, die onder beschuldiging gesteld waren, hebben dergelijke transacties aanvaard. Psychologisch werden ze daartoe sterk aangezet door het verlangen hun zaak, die soms reeds maanden aansleepte, uiteindelijk beslecht te zien, alsook door de vrees, wanneer het voorstel tot transactie door hen verworpen werd, dat de krijgsraad tot een hogere straf zou kunnen besluiten.

Het artikel 118 bis van het Strafwetboek heeft door de besluitwet van Londen van 17 december 1942 een belangrijke wijziging ondergaan. Zoals het gewijzigd was door de wet van 19 juli 1934 bepaalde het de straf van buitengewone hechtenis voor hen die deelgenomen hadden aan de hervorming door de vijand van wettelijke instellingen of organisaties en, in oorlogstijd, de getrouwheid van de burgers ten opzichte van de Koning en van de Staat aan het wankelen gebracht hadden of kwaadwillig de politiek of de doelstellingen van de vijand gediend hadden. Door de besluitwet van 17 december 1942 werd voor deze feiten de doodstraf geëist, doch als element van de misdaad was het niet meer nodig dat de handeling „kwaadwillig” geschied zou zijn, doch dat ze bewust, wetens en willens (sciement) gebeurd zou zijn, wat dus een oneindig grotere mogelijkheid opende voor een strenge bestraffing.

e) *Omvang van de repressie.* We wezen reeds op het reusachtig aantal aanklachten dat onmiddellijk na de bevrijding werd ingediend en op de overvloed van dossiers die door de auditoraten werden geopend.

Om hierover nauwkeurig ingelicht te worden kan men niet beter te rade gaan dan bij de studie van J. Gillissen, auditeur-generaal, *Etude statistique sur la répression de l'incivisme*, waaraan we de hiernavermelde statistische gegevens ontleen.

We vernemen hieruit dat er van 18 september 1944 tot 31 december 1949, in verband met het incivisme, 405.067 dossiers werden aangelegd.

De krijgsraden hadden nog wel andere gevallen te berechten dan die welke rechtstreeks betrekking hadden op de uitwendige veiligheid van de Staat, namelijk die welke onder hun gewone bevoegdheid vielen, zoals de delicten door militairen en de zeer vele gevallen van diefstal ten nadele van de verbonden legers, diefstallen die na de bevrijding zo talrijk en zo begrijpelijk waren vanwege een uitgehongerde bevolking, wat het totaal aantal dossiers tot 728.866 had doen stijgen.

Als voorwerp van de eigenlijke repressie van het incivisme moesten er dus 405.067 zaken beslecht worden. Daaronder bevonden er zich 58.784 die betrekking hadden op personen die zich gedurende de oorlog vrijwillig als arbeidskrachten ter beschikking van de Duitsers hadden gesteld. Er werd besloten in deze gevallen niet te vervolgen en deze 58.784 dossiers werden eenvoudig geklasseerd.

Deze beslissing heeft commentaren uitgelokt in verschillende zin. Voor de meeste gevallen was het aanneembaar dat de man die in Duitsland ging arbeiden om te voorzien in zijn onderhoud en dat van zijn familie, terwijl hier in België ellende en werkloosheid heersten, niet heeft kunnen weerstaan aan de drang zijn brood te verdienen, al was het door zijn arbeidskracht in dienst te stellen van de vijand. Aan de andere kant heeft men doen gelden, dat de regering er een politiek belang in gezien zou hebben die grote massa werklieden te ontzien om te vermijden dat er zich bij hen wrokgevoelens zouden ontwikkelen die eventueel een sterke electorale reactie zouden kunnen verwekken. Wat er ook van zij, na het uitschakelen van deze 58.784 dossiers van de vrijwillige arbeiders in Duitsland bleven er nog 346.283 over waaromtrent een beslissing genomen diende te worden.

Het blijkt dadelijk hoe schromelijk overdreven het aantal geopende dossiers was, wanneer we uit de statistiek vernemen dat 230.472 (66,56 %) van deze dossiers zonder gevolg geklasseerd werden. Verder werden er 58.566 bevelen van niet-vervolgging uitgesproken (16,91 %), wat dus betekent dat in het geheel 83,47 % van de onderzochte gevallen zonder strafrechtelijk gevolg zijn gebleven. Wanneer men aan de geklasseerde zaken het aantal dossiers der vrijwillige werklieden toevoegt, brengt ons dit op 85,86 % verdachten, die niet vervolgd zijn.

Nog 57.052 (16,48 %) zaken dienden berecht te worden. Het zijn vooral de onderzoeken, die begonnen werden in 1944 en '45 die aanleiding hebben gegeven tot vervolgingen. Gillissen vermeldt voor 1944 het getal 28.573 en voor 1945 21.620, terwijl voor 1946 het aantal terugvalt op 4.377.

Van 1944 tot eind '49 werden door de krijgsraden inzake incivisme in het geheel 56.129 vonnissen

HERMAN TODTS

PROBLEMEN der REPRESSIE

een referaat, voorgedragen op het Kongres van de
Katolieke Vlaamse Landsbond
30 januari 1960

Uitgave van het Verbond van het Vlaams Verzet
1960

uitgesproken, terwijl het Militair Gerechtshof in 16.967 zaken arrest velde.

Wat de geografische spreiding betreft, vernemen we uit dezelfde statistiek dat 20.018 vonnissen in het Frans werden uitgesproken (37 %) en 33.458 in het Nederlands (63 %).

Het percentage van de beroepen bedroeg 29,35 %, waarbij in 42 % der gevallen de straf van de eerste aanleg bevestigd werd, terwijl in 16 % der gevallen verzwaring en in 42 % vermindering der straf gegeven werd.

Bij het Hof van Cassatie werden tot eind 1949 3.303 voorzieningen ingediend. Slechts 313 van de gevallen beslissingen werden verbroken. Dit brengt ons tot een percentage van voorzieningen van 19,7 % en tot een percentage van verbrekingen van 0,5 %. Het aantal vrijspraken bedroeg 4.736 (8,1 %). Wanneer hij zijn algemene statistiek opstelt, besluit Gillissen dat er in het geheel 53.005 veroordelingen wegens incivisme werden uitgesproken, hetgeen op het totaal van de bevolking een percentage uitmaakt van 0,64 %.

Wat de gevolgen van de repressie aangaat, mag men natuurlijk niet uit het oog verliezen dat elk van deze veroordelingen niet enkel de beschuldigde alleen betrof, doch ook zijn echtgenote, zijn kinderen en soms verscheidene van zijn familieleden, zodat dit het percentage der effectief getroffenen dus in aanzienlijke mate verhoogt.

f) *Maatregelen tot strafvermindering.* Niettegenstaande politieke groeperingen zich ertegen verzet hebben, dat de wet-Lejeune, die de vervroegde

invrijheidstelling van veroordeelden mogelijk maakt, toegepast zou worden op de wegens incivisme veroordeelden, werden geleidelijk ruime maatregelen tot strafvermindering genomen. De achtereenvolgende ministers van Justitie hebben op grote schaal verzachting van straf toegekend en voornamelijk talrijke doodstraffen veranderd in gevangenisstraf.

Er hadden dienaangaande vanwege de verzetsgroeperingen betogingen plaats en er werd ook in de Kamer geïnterpelleerd, wat in de maand november 1948 aanleiding gaf tot het ontslag van minister van Justitie P. Struye. Ook in de maand maart 1949, tengevolge van een nieuwe interpellatie in de Kamer naar aanleiding van bepaalde gratieverleningen, behaalde de regering nauwelijks een zeer kleine meerderheid.

In elk geval was het aantal veroordeelden die in hechtenis verbleven wegens incivisme na enige tijd tot een zeer gering aantal geslonken.

Sedert in de jaren 1949-'50 de effectieve repressie, uitgeoefend door de krijgsraden, geëindigd was, werd in een gedeelte van de Vlaamse publieke opinie en van de Vlaamse pers voortdurend gewezen op de uitwassen en de overdrijvingen van de repressie en geleidelijk heeft zich een beweging ontwikkeld die de bedoeling had amnestie te zien verlenen voor feiten die een zuiver politiek karakter droegen. In een ander gedeelte van de pers kwam daartegen heftig verzet aan de dag en de verzetsgroeperingen hebben zich formeel afwijzend tegen deze voorstellen uitgesproken, zodat tot nog toe geen enkele amnestiemaatregel voor incivisme genomen werd, wat in de meeste naburige landen wel het geval geweest is.

Integendeel zelfs. Ons Wetboek van strafrechtspleging bepaalt dat criminele straffen na 20 jaar verjaren. Het was dus wel te verwachten, dat delinquenten die zich aan de greep van het gerecht hadden onttrokken en die bij verstek tot zware straffen veroordeeld waren en in ballingschap leefden, na die termijn naar het land zouden terugkomen. Onder deze veroordeelden, van wie de eventuele terugkomst in uitzicht gesteld werd, bevond zich Léon Degrelle, leider van de Rex-beweging en van het Waals legioen, die zich in Spanje ophield. Teneinde zijn terugkeer en die van enkele andere veroordeelden onmogelijk te maken, werd door het Parlement de wet van 3 december 1964 (de zgn. Lex Degrelliana) aangenomen, waarbij voor hen die tot de doodstraf veroordeeld werden, de verjaringstermijn van 20 op 30 jaar gebracht werd.

g) Veroordelingen volgens de aard van het misdrijf. Het is nu nog van belang na te gaan wat ongeveer het aantal van de uitgesproken veroordelingen geweest is in elk van de gevallen, voorzien door de artikelen van het Strafwetboek tegen de betuiging van misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de Staat.

Statistieken waren voorzeker niet gemakkelijk op te stellen, daar zeer dikwijls verscheidene beschuldigingen tegen eenzelfde delinquent werden ingebracht en het moeilijk is de rubrieken uiteen te houden. Het militair parket heeft het beginsel aangenomen de gevallen in te delen volgens het zwaarste misdrijf dat de verdachte ten laste gelegd werd. De ergste beschuldiging werd geacht te zijn de door artikel 113 van het Strafwetboek genoemde,

namelijk de militaire samenwerking, het dragen van wapens tegen België. Op te merken valt dat hieronder begrepen zijn niet alleen de rechtstreekse militaire medewerking door inlijving in de strijdende eenheden, doch dat ook de collaboratie met paramilitaire organisaties voor toepassing van dit artikel in aanmerking kwam, namelijk diensten van vervoer, bewaking, verzorging en werk van alle aard dat het Duitse leger ten goede kwam.

De straffen die hiervoor werden opgelegd, waren zeer verschillend naargelang van de aard van de feiten. In het geheel werden er uit dien hoofde 31.831 veroordelingen uitgesproken.

Voor de politieke samenwerking met de vijand, genoemd door art. 118 bis van het Strafwetboek, dat dus door de besluitwet van 17 december 1942 gewijzigd is in die zin dat de samenwerking niet kwaadwillig diende te zijn, doch het voldoende was dat ze bewust geschiedde, gold het hier de leden van politieke, culturele en sociale Duitsgezinde bewegingen.

Wat deze beschuldiging betreft, werd een groot aantal dossiers geopend, namelijk 177.217. Er werden echter slechts 23.584 personen door de krijgsraad veroordeeld, en wel zij die leidende functies hadden uitgeoefend, daar het grootste aantal van hen, die alleen lid geweest waren van deze Duitsgezinde groeperingen, ingevolge de besluitwet van 19 september 1945 ingeschreven werden op de lijst van de krijgsauditeurs en als sanctie enkel het verval van rechten en bevoegdheden ondergingen.

Voor de economische collaboratie, genoemd in art. 115 van het Strafwetboek, beliep het aantal der begonnen onderzoeken 52.398. De veroordelingen waren in verhouding weinig talrijk. Uitsluitend wegens economische collaboratie werden slechts 1.371 veroordelingen uitgesproken, terwijl het aantal van hen die, samen met andere beschuldigingen, voor economische collaboratie veroordeeld werden, volgens de statistieken tot 3.622 oploopt.

Wat eindelijk de verklikking aan de vijand aangaat, genoemd door art. 121 bis van het Strafwetboek, dat ook verscherpt werd door de besluitwet van 17 december 1942, werden er 32.845 dossiers genoticeerd, die aanleiding gaven tot slechts 3.960 veroordelingen.

Wanneer men hieraan toevoegt de gevallen waarin, behalve de beschuldiging van verklikking aan de vijand, ook nog andere beschuldigingen voorkwamen, bereiken we het totale cijfer van 8.179.

Hier doet zich een vrij groot verschil voor tussen de Vlaamse en de Waalse arrondissementen. Waar het gemiddelde voor het Vlaamse gedeelte van het land 0,32 per duizend is, komt men in de Waalse gebieden tot een percentage van 0,82 per duizend.

h) Het probleem van de schadevergoedingen. De sancties die de incivieken ondergingen, bleven echter niet beperkt tot de strafrechtelijke veroordeling die tegen hen werd uitgesproken. In zeer veel gevallen stelde de Belgische Staat zich tijdens de processen als burgerlijke partij om vergoeding te verkrijgen voor de schade die door de handelingen van de beklaagden veroorzaakt was.

Er werd beweerd dat, door de hulp die aan de vijand op allerlei gebied werd verstrekt, de duur van de oorlog verlengd was, dat de uitgaven die de Staat werden opgelegd voor de bevrijding van het grondgebied daardoor in hoge mate gestegen

waren, en op grond van deze beschouwingen werden door de burgerlijke partij fantastisch hoge bedragen gevorderd.

Meestal werden deze schadevergoedingen aan de burgerlijke partij toegekend. Ze konden echter moeilijk juist in cijfers uitgedrukt worden en de krijgsraden waren wel verplicht de sommen ex aequo et bono te bepalen, hetgeen natuurlijk aanleiding gaf tot onvermijdelijke willekeur. De beslissingen waren van de ene Kamer tot de andere zeer verschillend, doch de toegekende vergoedingen overtroffen steeds in aanzienlijke mate de mogelijkheden tot betaling van de delinquenten.

Over de rechtmatigheid van deze aanstelling van de Belgische Staat als burgerlijke partij is veel discussie geweest. Men heeft doen gelden dat een werkelijke berekening van een eventuele schade onmogelijk was en dat de uitspraken hieromtrent elke juridische grond misten. Er werd ook beweerd dat het vorderen van deze vergoedingen door de Belgische Staat als burgerlijke partij een verkapte verbeurdverklaring van de goederen van de veroordeelde betekende, die verboden was bij art. 12 van onze grondwet. Deze argumenten hebben noch de burgerlijke partij, noch de krijgsraden kunnen overtuigen.

i) Maatregelen tot invrijheidstelling. Gezien het uitzonderlijk groot aantal gearresteerde personen, vooral in de beginperiode van de repressie, werden maatregelen genomen om de noodzakelijkheid van het behoud dezer arrestaties te toetsen. Reeds in de maand september 1944 werden door de minister van Justitie een reeks consultatieve commissies ingesteld, voorgezeten door een magistraat of een advocaat, ten einde de noodzakelijkheid van de arrestaties te beoordelen en voorstellen tot invrijheidstelling te formuleren. Niettegenstaande nauwkeurige statistieken betreffende de activiteit van deze commissies ontbreken, is Gillissen van mening dat ze wel ten minste 40.000 gevallen onderzocht hebben.

Voor de beschuldigten tegen wie door de krijgsauditeur een arrestatiebevel uitgevaardigd was, bepaalde de besluitwet van 26 mei 1944 dat de delinquent, na een periode van een maand, zijn invrijheidstelling kon aanvragen door geschreven rekwes, aangeboden aan de voorzitter van het Krijgsgerecht. Over dit rekwes diende beslist te worden binnen 8 dagen na het horen van het Openbaar Ministerie en de beschuldigde, eventueel bijgestaan door zijn raadsman.

Het dossier der zaak diende gedurende 48 uren vóór de verschijning ter beschikking gesteld te worden van de raadsman van de beklaagde. Tegen het bevel dat uitgesproken werd, was noch verzet noch beroep mogelijk. Een dergelijk verzoek tot invrijheidstelling kon van maand tot maand herhaald worden. 33.529 rekwesten tot invrijheidstelling werden aan de krijgsraden aangeboden, waarvan in 28,50 % der gevallen de invrijheidstelling bevolen werd.

j) Doodstraffen. Hoeveel doodstraffen werden er door de krijgsraden uitgesproken? Gillissen noemt in zijn statistiek het aantal van 1.202 vonnissen op tegenspraak. Verder komen er nog 1.693 doodstraffen bij, uitgesproken bij verstek, die definitief werden door het verstrijken van de termijn, bepaald in de besluitwet van 1944. Art. 9 van deze besluitwet bepaalt inderdaad dat een uittreksel van het

vonnis of arrest, gevelde bij verstek, gepubliceerd wordt in het Staatsblad en in een der dagbladen van de provincie der laatste woonplaats van de veroordeelde en dat het geacht wordt tegensprekelijk te zijn 6 maanden na deze publikatie.

Van de uitgesproken terdoodveroordelingen waren er, op 1 januari 1950, 241 voltrokken, waaronder vier die vrouwen betroffen. Onder deze laatsten bevond zich Irma Laplasse, van wie beweerd is, dat ze onschuldig zou zijn veroordeeld. K. van Isacker heeft aangaande dit geval een paar boeken gepubliceerd die veel ophef hebben gemaakt.

Wanneer we de statistieken der doodstraffen in ons land vergelijken met die van naburige landen, kunnen we vaststellen dat in Frankrijk het aantal 7.190 beloopt, in Nederland 123, in Noorwegen 29 en in Luxemburg 12.

k) Beoordeling van de repressie. Aan het eind van dit overzicht wordt noodzakelijk de vraag gesteld, of de repressie zoals ze heeft plaatsgehad, goed of kwaad heeft gesticht. Dat ze onvermijdelijk was, wordt door niemand betwist. Vele van de feiten die er aanleiding toe gaven, waren al te erg, zodat een strenge beteugeling noodzakelijk was. Ze heeft daarbij vele mogelijke particuliere wraaknemingen verhinderd.

Aan de andere kant wordt het algemeen aanvaard, dat deze repressie geweldig overdreven geweest is, overdreven in het aantal der ingestelde vervolgingen, in de zwaarte van vele uitgesproken straffen en in het cijfer van de uitgevoerde executies. Het is stellig dat de toepassing van de repressie een sterke druk heeft ondergaan vanwege bepaalde politieke groeperingen, die er munt uit hebben willen slaan. Het is ook een feit dat er getracht is door middel van de repressie vele Vlaamse krachten te treffen en uit te schakelen. De krijgsgerechten hebben in vele zaken al te formalistisch geoordeeld en niet voldoende naar menselijke maatstaf onderscheiden. De ware bedoelingen van de delinquenten zijn al te dikwijls volledig op de achtergrond gebleven.

De repressie heeft in elk geval onder de bevolking een diepe verdeeldheid doen ontstaan en bij vele getroffen en hun familie en hun verwanten een heftige wrok gewekt, die slechts na lange tijd zal kunnen luwen. De gevolgen ervan zullen nog heel wat onenigheid en onrust in het land verwekken. De Amerikaanse auteur H.L. Mason vraagt zich in zijn boek *The Purge of Dutch Quislings* voor Nederland af, of bij een toekomstige bezetting - en hij denkt hier aan een mogelijke Russische inval - andermaal collaboratie met de bezetter te verwachten zou zijn. Zijn conclusie is volkomen positief en hij meent dat in deze eventualiteit de collaboratie nog uitgebreider zou zijn.

Men kan dan ook besluiten dat het niet de teksten zijn van de strafwet noch het voorbeeld van vroegere repressies die in de toekomst mogelijke „hulp aan de vijand” kunnen uitschakelen. Dit doel is enkel te bereiken door een wijs en evenwichtig staatsbeleid dat bij de burgers de gehechtheid aan hun vaderland diep inwortelt en door de grootst mogelijke bevrediging van de nationale, culturele en sociale behoeften de ontevredenheid en de drift naar maatschappelijke verandering uitsluit. Enkel de individuele gehechtheid van de burger aan zijn land en aan zijn medeburgers kan in staat zijn incivistische neigingen te remmen en een repressie

overbodig te maken.

LITERATUUR : R. Vandeputte, *Het begrip van het politiek misdrijf in het Belgisch recht* (1932); - H. Bekaert, *Le Code du Conseil de guerre* (1944); - J. Dautricourt, *La trahison par la collaboration avec l'ennemi occupant le territoire national* (1945); - J. Dautricourt, *L'article 115 du Code pénal et la répression de la collaboration économique* (1945); - D. van Eck, *Het misdrijf van hulp aan de vijand* (1945); - W. Ganshof van der Meersch, *Réflexions sur la répression des crimes contre la sûreté extérieure de l'Etat belge* (1946); - De Ryckere, *Les secours aux ennemis de l'Etat et le crime de trahison* (1946); - E. Henusse en J. van de Bossche, *La répression du travail sous l'occupation allemande de 1940 à 1944. Commentaire de la loi du 25 mai 1944* (1946); - G. de Bock, *Incivisme en repressie* (1946); - W.M.E. Noach, *De bijzondere rechtspleging: Straf- en tuchtrechterlijk optreden tegen onvaderlandslievend gedrag uit de bezettingsjaren* (1948); - L.J. Colaneri en G. Gérente, *La dénonciation et les dénonciateurs* (1948); - J. Gillissen, *Etude statistique sur la répression de l'incivisme*, in *Revue de droit pénal et de criminologie* (1950-'51, p. 513-628); - H.L. Mason, *The purge of Dutch Quislings. Emergency justice in the Netherlands* (1952); - P.A. Papadatos, *Le délit politique. Contribution à l'étude des crimes contre l'Etat* (1955); - R. Rijksen, *Criminaliteit en bezetting* (1957); - L. Rougier e.a., *L'épuration* (1957); - R. Aron, *Histoire de l'épuration*, 2 dln. (1967-'69); - G. Wailliez, *L'infraction politique en droit positif belge* (1970).

RENE VICTOR